

Justyna Wasil
Lublin
wasiljustyna@interia.pl

**Ryszard Kamiński, *Aktywność społeczności wiejskich.*
Lokalne inicjatywy organizacji pozarządowych,
Instytut Rozwoju Wsi i Rolnictwa Polskiej Akademii Nauk,
Warszawa 2008, ss.151.**

Społeczeństwo obywatelskie oraz aktywność społeczna to od kilku lat bardzo popularne tematy, rozważane w wielu dziedzinach nauki takich jak: politologia, socjologia czy nawet geografia. Wielopłaszczyznowość zagadnienia stwarza różnorakie nisze tematyczne do opracowania, co w połączeniu z np.: problematyką wsi i rolnictwa daje ciekawą perspektywę naukową. W tym kontekście, zmusza badacza również do pokonania barier metodologicznych.

Dr Ryszard Kamiński jest zatrudniony na stanowisku adiunkta w Instytucie Rozwoju Wsi i Rolnictwa PAN w Warszawie. Jest absolwentem Akademii Techniczno-Rolniczej w Bydgoszczy oraz studiów doktoranckich na Uniwersytecie Jagiellońskim w Krakowie. Od ponad 16 lat zajmuje się zagadnieniami rozwoju lokalnego, szczególnie rozwoju wsi. Jest autorem ponad trzydziestu artykułów naukowych z zakresu aktywizacji społeczności lokalnych, samoorganizacji mieszkańców wsi. Jest współautorem podręczników dotyczących lokalnych strategii rozwoju w ramach programu LEADER¹. Opracował metodologię partycypacyjnego tworzenia planów rozwoju sołectwa oraz szereg ekspertyz dla Ministerstwa Rolnictwa i Rozwoju Wsi, Ministerstwa Rozwoju Regionalnego i Ministerstwa Gospodarki. R. Kamiński pracuje również społecznie². Dzięki pracy wykonywanej na wielu odmiennych płaszczyznach autor analizuje problem z kilku perspektyw. W książce przedstawił wywody naukowe w kontekście doświadczeń działacza społecznego.

¹ G. Kaczmarek, R. Kamiński, *Dorastanie do Strategii*, [w:] *Strategia Rozwoju Gmin Wiejskich* pod red. M. Kramarz, P. Topiński, Warszawa 1997.

² Jako prezes Stowarzyszenia na rzecz Rozwoju Olszewki i Lubaszcz: jako członek zarządu Kółka Rolniczego w Nakle. W roku 2002 był inicjatorem pierwszego w Polsce realizowanego w skali powiatowej Programu Odnowy Wsi Powiatu Nakielskiego. Od kilku lat jest prezesem dla Krajny i Pałuk, czyli lokalnej grupy działania w ramach programu LEADER. Jest również właścicielem kilkunastohektarowego gospodarstwa rolnego, strona internetowa IRWiR, www.irwirpan.waw.pl, inf. z dn. 15.05.2009.

Omawiana publikacja ma układ problemowy. Składa się z sześciu rozdziałów, wstępu i zakończenia. Tytuły rozdziałów i podrozdziałów, jak i całej książki odzwierciedlają treść w nich opisaną i przeanalizowaną. Autor nie podaje wyraźnie cezury początkowej, choć mimo odwołań zarówno do XIX w. w przypadku analizy zjawiska aktywności społecznej w USA, jak również sytuacji społeczno – ekonomicznej na polskiej wsi po II wojnie światowej, z kontekstu można wnioskować, iż rozważania zasadnicze dotyczą okresu od upadku PRL ze szczególnym uwzględnieniem ostatniego dziesięciolecia. Cezurą końcową stanowi rok 2007, w którego to opublikowane zostały najnowsze chronologicznie materiały i wyniki badań wykorzystane przy pisaniu recenzowanej książki.

We wstępie książki autor wyraźnie sygnalizuje problem natury metodologicznej towarzyszący badanemu zjawisku. Interpretowanie na różny sposób terminu społeczeństwo obywatelskie oraz organizacje pozarządowe powoduje trudności przy próbie zastosowania tych kategorii do badania tradycyjnych społeczności wiejskich. Autor przybliży treść książki począwszy od podania podstawowych danych dotyczących organizacji pozarządowych poprzez przedstawienie źródeł informacji o charakterze statystycznym aż do wskazania najciekawszych inicjatyw przeanalizowanych w kolejnych rozdziałach.

W pierwszym rozdziale pt. „Lokalna aktywność mieszkańców wsi” autor prezentuje problematykę zawiązaną z tradycyjnymi formami uczestnictwa mieszkańców wsi w lokalnych inicjatywach. Przedstawia również dyskurs dotyczący kwestii definiowania omawianej tematyki. Następnie prezentuje praktykowane od lat formy aktywności społecznej rolników począwszy od spółdzielni rolnych poprzez kółka rolnicze i grupy producentów aż po koła gospodyń wiejskich i ochotnicze straże pożarne. Na zakończenie tych rozważań autor jasno rozgranicza tradycyjne formy aktywności od tych spełniających wymogi naszych czasów. Do drugiej grupy zalicza jedynie ochotnicze straże pożarne. W następnym rozdziale pt. „Organizacje pozarządowe na wsi w badaniach Stowarzyszeni Klon/Jawor” zawęży pole badawcze do III sektora. Koncentruje się na podstawowych aspektach towarzyszących działalności organizacji pozarządowych. W szczególności są to: liczba takich organizacji w Polsce, ich wiek, zróżnicowanie terytorialne, pola i formy działań. Dodać w tym miejscu należy również zagadnienia zawiązane z zasobami ludzkimi w pracy, działalności społecznej i wolontariacie. Ostatnim omówionym aspektem jest finansowanie organizacji pozarządowych. Przedstawiona problematyka jest analizowana na zasadzie od ogółu do szczegółu tzn. autor pokazuje w miarę możliwości tendencje światowe, ogólnopolskie a na ich tle procesy i ich skutki zachodzące na wsi. Kolejny rozdział to „Polski parlament wiejski: doroczne

spotkania, w Marózie”. Autor przedstawia w nim Polski parlament wiejski - rzadko opisywaną inicjatywę organizacji pozarządowych, samorządów lokalnych oraz formalnych i nieformalnych organizacji wiejskich przy uczestnictwie i koordynacji naukowców. Wtóry raz przytacza, choć tym razem koncentrując się jedynie na specyfice wiejskiej, dane dotyczące zróżnicowania terytorialnego aktywności społecznej, pola działań oraz przybliży sylwetkę lidera wiejskiej organizacji. Rozdział ten jest nowatorski, autor, w dużej mierze przy pisaniu go, czerpał z doświadczeń własnych oraz, z badań własnych prowadzonych przy okazji opisywanych spotkań.

W rozdziale czwartym pt. „Kapitał społeczny współczesnej wsi” kolejny raz autor powraca do tematyki wsi tradycyjnej, analizując ją jako środowisko zamknięte, ale wewnętrznie silne. Odwołuje się do nowych form kapitału społecznego generowanego przez zachodzące zmiany, analizuje też zjawisko zaufania i sieci powiązań. Wskazuje na istnienie gotowości do współdziałania i poczucia wpływu na rzeczywistość oraz towarzyszącą temu gotowością niesienia pomocy innym. Autor pokazuje wagę doświadczenia w pracy społecznej na rzecz społeczności lokalnych oraz analizuje zjawisko przynależności do sformalizowanych organizacji pozarządowych. W następnym rozdziale pt. „Nowe inicjatywy w społecznościach wiejskich” przytoczone zostały konkretne przykłady programów jak LEADER czy Mała Szkoła Ośrodkiem Rozwoju Wsi w kilku miejscowościach powiatu nakielskiego. W ostatnim, szóstym rozdziale pt. „Krajowe i europejskie ruchy wiejskie” autor przedstawił przykłady działań i inicjatyw wiejskich, które mogły powstać dzięki wdrażaniu funduszu przedakcesyjnego PHARE, jak Węgierski Parlament Wiejski czy przykłady oddolnych działań i charakterystykę programu LEADER. W tym rozdziale wskazuje na ciekawe rozwiązania wprowadzone w Finlandii oraz podkreśla istotną rolę powstałego w roku 2002 w Polsce Forum Aktywizacji Obszarów Wiejskich.

W zakończeniu autor podkreśla wagę funkcjonowania tradycyjnych form aktywności wiejskiej, jak również działania liderów, którzy wbrew stereotypowej opinii są dobrze wykształceni i sytuowani oraz pracę na rzecz integracji lokalnych środowisk władz samorządowych. Wskazuje również na istnienie dość silnego kapitału społecznego, który może posłużyć do tworzenia typowych i nowoczesnych struktur społeczeństwa obywatelskiego oraz organizacji pozarządowych. Według niego mogą pozostać w pozytywnej korelacji z tradycyjnymi formami aktywności wiejskiej. Za ważny czynnik kreujący ją, zwłaszcza na płaszczyźnie finansowej, uważa fundusze unijne i podkreśla, że umiejętność korzystania z nich rolnicy dowiedli w indywidualnych staraniach.

Autor za główny cel pracy postawił pokazanie zmian jakie zachodzą w aktywności społecznej środowisk wiejskich uwzględniając tradycyjne jej formy oraz nowe procesy

i zjawiska. Problemy poruszone w książce, dotyczące głównie różnorodnego rozumienia terminu aktywności i społeczeństwa obywatelskiego oraz kapitału społecznego, zostały szczegółowo omówione. Tematyka pracy sytuuje się na pograniczu zagadnień z zakresu rolnictwa i problematyki wsi oraz społeczeństwa obywatelskiego. Na wymienionych polach badawczych traktowana była zdawkowo lub marginalnie. Natomiast w analizowanej książce została omówiona dogłębnie i całościowo. Autor, oprócz często poruszanych wątków przez innych badaczy, umieścił w pracy rzadko opisywane zjawiska, co sprawia, że jest ona nowatorska.

Postawiony przez autora cel pracy został zrealizowany. W książce zaprezentowano tradycyjne jak też nowe formy aktywności ludności wiejskiej oraz procesy im towarzyszące. Treść książki, zasadniczo, jest logicznie przyporządkowana do rozdziałów, które sprawiają wrażenie równych pod względem objętości poza ostatnim zdecydowanie krótszym. Mógłby on zostać podzielony na dwa podrozdziały i w takiej konfiguracji umieszczony w rozdziale piątym, a niektóre wątki jak na przykład zagadnienie Forum Aktywizacji Obszarów Wiejskich - w trzecim. W zdecydowanej większości pozycji dotyczących tematyki społeczeństwa obywatelskiego rozdział dotyczący kapitału społecznego zwyczajowo umieszczany jest jako pierwszy w przeciwieństwie natomiast w recenzowanej książce został umiejscowiony jako jeden z końcowych. Z powodzeniem, w tym opracowaniu również, można byłoby zastosować wypróbowaną konstrukcję. Lektura rozdziału trzeciego, mimo jego nowatorstwa, daje dość mieszane uczucia ze względu na zbyt osobiste podejście autora do opisywanej treści. Uważny czytelnik zwróci również uwagę na powtarzające się mniejsze lub większe fragmenty tekstu takie jak dwukrotnie umieszczone w niezmienionej konfiguracji dane dotyczące dochodów organizacji pozarządowych (s. 50 i 67). Ten sam czytelnik spostrzeże błędy redaktorskie jak: dublujące się w legendzie mapki frazy „Trwałe i dzielne rodziny” (s. 44). Autor zamiast konsekwentnie używać dat rocznych: 2005, 2006, 2007 tą ostatnią określa mianem „w ubiegłym roku” (s. 30) w stosunku do daty opublikowania pracy, co już od 2009 roku może czytelnikowi przysporzyć drobnych problemów w płynnym rozumieniu czytanego tekstu.

Autor przy pisaniu książki posługiwał się kilkoma metodami. Pierwsza z nich to metoda statystyczna, która została wykorzystana przy analizie wyników ankiet oraz danych na temat ilości organizacji pozarządowych, zaczerpniętych z ośrodków CE-BOS oraz OBOP i Fundacji Klon/Jawor. Dzięki zastosowaniu metody porównawczej wyeksponował różnice między tradycyjnymi formami aktywności społeczności wiejskich oraz powszechnie uznawanymi organizacjami pozarządowymi. Wykorzystał również metodę historyczną przybliżając omawianą tematykę w kontekście zarówno polskim jak i światowym.

Książka opatrzona jest spisem treści również w języku angielskim, podobnie jak podsumowanie. Zamieszczono w niej wiele wykresów i rysunków, łącznie z ich spisem, jak również formularz ankiety wykorzystanej do publikowanych badań. Autor podaje obszerny wykaz literatury zarówno w zakresie tematyki społeczeństwa obywatelskiego jak i rolnictwa oraz obszarów wiejskich.

Książka jest warta polecenia ze względu na holistyczne omówienie tematu, który mimo popularności zagadnień składowych, jak społeczeństwo obywatelskie i obszary wiejskie, w innych pozycjach jest poruszany rzadko i fragmentarycznie. Dodatkowym atutem są wyniki badań przeprowadzonych przez autora, jak i odwołania do jego doświadczeń na polu inicjatyw obywatelskich dotyczących rolnictwa i obszarów wiejskich.